

Més de mig segle escoltant el vent

Bob Dylan, Premi Nobel de Literatura

Feia molts anys que corrien els rumors. Ienguany s'ha complert: **Bob Dylan** s'ha guanyat el Premi Nobel de Literatura 2016. L'Acadèmia Sueca ha valorat la seva capacitat per 'crear una nova expressió poètica dins de la gran tradició americana de la cançó'. Amb aquest motiu, reproduïm l'article publicat al número 199 de la revista Enderrock, on es repassa la seva influència en la música catalana.

Bob Dylan, el 1963. Foto: Arxiu

El març de 1962 es va publicar el disc seminal **Bob Dylan** (Columbia). Quatre mesos abans, Robert Allen Zimmerman (Duluth, Minnesota, 1941) havia fet el seu primer concert com a cap de cartell a Nova York, amb les entrades a 2 dòlars. El jove del nord glaçat, que havia arribat a la ciutat dels gratacles obsessionat per la llegenda de **Woody Guthrie**, va voler incloure al seu disc de debut "Song to Woody", cançó-homenatge a aquest patriarca del folk, que aleshores ja feia anys que estava internat i greument malalt. Així arrenca una trajectòria tan llarga com influent, tan farcida de passos endavant que es fa difícil copsar-ne el conjunt.

Als Països Catalans, l'allargada ombra dylaniana va començar a projectar-se ben aviat. El primer **Dylan** i **Guthrie**, al costat de **Pete Seeger**, les espirituals negres, **Joan Baez**, **Tom Paxton**, **Peter, Paul & Mary**? es van convertir ràpidament en referència ètica i estètica en l'ambient de l'escoltisme i el cristianisme progressista. Aquest va ser l'ambient on, el 1967, s'aglutinaria el **Grup de Folk**. "Ens va arribar tot molt de cop -recorda **Jordi Roura**, integrant del **Grup de Folk** i periodista-, sobretot a partir que en **Joan** i en **Xesco Boix** van tornar de la seva estada als Estats Units".

Els germans **Boix** van anar a estudiar a Los Angeles entre el 1962 i el 1963 gràcies a les beques American Field Service, un programa de l'Administració dels Estats Units que permetia que joves preuniversitaris visquessin un any amb famílies nord-americanes. Van tornar ben amarats de l'escena del folksong i impressionats pels protagonistes d'uns discos, que també van arribar encabits en maletes d'estudiants a Eivissa. Cap als mateixos anys, **Joan Bernat Marí** havia anat a estudiar a Vermont, a la Costa Est, amb el mateix programa. En tornar, els discos de folk que va dur van impactar el seu germà **Isidor**, tres anys més petit, que cap al 1966, amb el duet **Isidor i Joan**, va començar a versionar **Bob Dylan**, **Baez** i altres per la petita illa pititüsa. Entre altres, interpretaven una pionera adaptació al català de "Blowin in the Wind", que no va transcendir més enllà de l'illa. L'actualment prestigiós especialista de la son, **Eduard Estivill**, va fer poc temps després el mateix viatge d'estudis cap a Califòrnia i va fundar **Falsterbo 3** amb **Joan Boix** i **Amadeu Bernadet**, que esdevindrien després amb la incorporació de **Montse Domènech** el gran exponent català del folk anglosaxó. Van fer grans versions dylanianes com la bucòlica "El meu amor és silenci", inclosa al disc *Ja no tinc altra sortida* (Als 4 Vents / Edigsa, 1976).

Però el **Dylan** més folk no és l'únic que impacta en la joventut catalana. El 1966, el grup **Els Corbs** adapta "Mr. Tambourine Man" -seguint la popular versió pop de **The Byrds** - com a "El senyor del tambor", mentre que **Els 3 Tambors** (Jordi i Albert Batiste, Gabriel Jaraba i Josep Maria Farran) importen el **Bob Dylan** més àcid aplicant al "Tombstone Blues" la lletra de "Romanço del fill de vídua", un text corrosiu escrit pel poeta **Pere Quart** que apuntava directament la burgesia catalana benestant.

"Va ser una cosa força estranya -recorda mig segle després **Albert Batiste** -, la lletra encaixava,

i la vaig col·locar sense pensar-m'ho. Quan la vam enregistrar al nostre primer EP (Belter, 1966), la vam ensenyar a **Pere Quart** per veure què li semblava, i no sé si li va agradar gaire? És l'única adaptació de **Dylan** que he fet on la lletra no té res a veure amb l'original."

"Tombstone Blues" és una de les grans peces d'un dels discos revolucionaris del Bard, *Highway 61 Revisited* (Columbia, 1965), ple d'efervescent blues-rock. "D'aquell disc, que ens entusiasmava i que a mi m'ha marcat profundament -diu **Batiste**-, també en cantàvem "Like a Rolling Stone" convertida en "Com una pedra al camí". **Bob Dylan** ens va marcar molt als seixanta, però personalment després de *Self Portrait* i *New Morning* (Columbia, tots dos del 1970) me'n vaig començar a distanciar. Em van interessar altres músiques, i la seva evolució ideològica tampoc no em va agradar." Anys més tard, el seu germà **Jordi Batiste** recuperaria alguns clàssics com a **Rocky Muntanyola** i a **Miralls de Dylan**, amb **Gerard Quintana**.

Bob Dylan al festival Doctor Music d'Escalarre, el 1998 Foto: Xavier Mercadé

La resposta per ser lliure

Més enllà de les infinites adaptacions del músic de Duluth, la influència dylaniana en la forja del folk català i la posterior escena rockera és com un vent fugisser i penetrant. I seguir l'itinerari d'aquest vent pot ser més difícil que caçar una ombra. Seguim amb **Albert Batiste**, que immers en el **Grup de Folk** va signar l'adaptació d'"Els temps estan canviant", "Mr. Tambourine Man" -que després formaria part del repertori d'**Slo Blo**- i altres de menys conegudes que han quedat inèdites com "Spanish Harlem Incident" o "La balada de Hollis Brown", una història terrible de pobresa, magistralment escrita per **Dylan** a la manera de **Woody Guthrie**. Sobre aquesta fantàstica adaptació, apunta que la va fer expressament per a una conferència a l'Escola d'Arquitectura, a càrrec del sociòleg Jesús Marcos, sobre la nova esquerra nord-americana i el Black Power. Tot un exemple de l'ambient on el jove **Bob Dylan** va arrelar fort.

Per la seva banda, **Ramon Casajoana** i el citat **Joan Boix** també van adaptar els clàssics dylanians del repertori del **Grup de Folk** com "Escolta-ho en el vent", l'himne del primer **Dylan** -a desgrat seu- i "El dia que el vaixell vindrà", amb els seus versos visionaris d'ecos bíblics. Les dues peces es van aplegar en el popular EP *Escolta-ho en el vent* (Als 4 Vents, 1967), que també incloïa la cèlebre "Puff, el drac màgic", original de **Peter, Paul & Mary**.

Pel que fa a "Blowin' in the Wind", **Casajoana** recorda que la va descobrir a la Universitat: "Cap al 1966 ja hi començava a haver discos folk d'importació. Feia primer de Ciències, era delegat cultural i vam muntar un seminari sobre música popular nord-americana al voltant de **Joan Baez** i **Dylan**, comentàvem les lletres... I em vaig animar a traduir-ho i cantar-ho en català. Per la mateixa època estava en un grup d'escoltes i de teatre, i vaig anar coneixent gent fins a fer cap al **Grup de Folk**".

L'any 1968, **Ramon Casajoana** va marxar a estudiar a Sevilla. Amb tot, encara va participar en l'històric festival del **Grup de Folk** al Parc de la Ciutadella -el 23 de maig de 1968-, però la vida el va dur ràpidament per altres camins i avui, explica, es limita a cantar a la dutxa. Sobre els primers discos de **Dylan**, **Casajoana** rememora com l'impressionava "el seu cant tan aspre": "**Peter, Paul & Mary** o **Joan Baez** feien el mateix més bonic, i segons com es miri més ensucrat, però ell tenia molta més força". I concretament sobre "Blowin' in the Wind", rememora encara una altra anècdota que ens dóna la mida de com es difonien les cançons aleshores: "Jo era a Sevilla i em van trucar els meus pares il·lusionats. Havien anat a missa als Caputxins de Sarrià i havien repartit uns paperets amb la meua adaptació d'"Escolta-ho en el vent" perquè tothom la pogués cantar".

El grup dels folkis

L'any que es constitueix el **Grup de Folk**, el 1967, **Bob Dylan** ja està de tornada de

l'experimentació i publica un disc de balades rurals d'arrel americana, *John Wesley Harding* (Columbia), ple de bandolers i pobres rodamons. És el mateix any en què un altre membre del **Grup de Folk, Pau Riba**, responsable d'una inspirada adaptació de "La noia del país del nord", publica el seu primer senzill, *Taxista* (Concèntric), amb tres temes propis. A la contraportada, com en un eco dels caòtics poemes en prosa que **Dylan** havia estampat temps abans al revers dels seus àlbums, **Riba** construeix el relat de la seva formació: "Em vaig posar a fer cançons d'una altra mena. De tota manera, però, no me'n va sortir cap fins que no vaig haver sentit moltes cançons beat, moltes cançons blues, moltes cançons pop, moltes cançons jazz, moltes cançons rock, moltes cançons soul, moltes cançons folk, moltes cançons lleugeres, moltes cançons populars, moltes cançons dolentes, moltes cançons de protesta, moltes cançons de matinada, moltes cançons de **Bob Dylan**, i molts llibres de William Saroyan".

Conclusió: l'any 1967 **Dylan**, almenys als ulls dels artistes més preclars, ja ha trencat els gèneres, ja no pertany a cap, potser fins i tot ja és un gènere en si mateix. Els anys següents, **Pau Riba** i **Jordi Pujol** pintarien amb colors nous les cançons tradicionals catalanes, i aviat el mateix **Riba** - amb els germans **Batiste, Sisa, Enric Herrera**, el segell Als 4 Vents?- obriria les portes al rock progressiu. Respecte a **Pau Riba, Jordi Roura (Grup de Folk, Ara Va de Bo)** creu fermament que "és el **Dylan** català, no només perquè és un poeta, sinó perquè de tots era el que sempre estava buscant nous sons i experimentant. Recordo que ja llavors parlava de picking, quan aquí només rascàvem la guitarra. I nosaltres al·lucinàvem".

A l'estudi. Foto: Arxiu Sony

Als seixanta, **Dylan** crema etapes a tota velocitat, evoluciona, desconcerta, sorprèn, vola a una altura només assolida pels **Beatles**, s'estimba amb la seva moto i fins i tot es retira durant un temps al camp. És un artista amb mil cares, no sempre fàcil de seguir. El testimoni de **Roura** n'és un exemple: "Per mi hi ha tres **Dylans**. El primer, és clar, és el més folk, el de "Blowin' in the Wind" i "La noia del país del nord", de la qual **Riba** ha fet una versió meravellosa; el segon és el del senzill "Like a Rolling Stone", amb "Gates of Eden" a la cara B, on ja sonava diferent. I el tercer ve el 1968, de quan treballava al segell Discophon/CBS i ens arribaven tots els discos americans. Amb el *John Wesley Harding* (Columbia, 1967) i especialment el *Nashville Skyline* (Columbia, 1969) vaig exclamar: "Què ha passat!?". El **Bob Dylan** que arrossegava la veu havia donat pas a un cantant melòdic i dolç capaç de fer country al costat de **Johnny Cash**. Aquí hem tingut una visió molt ?cumba' de **Dylan**, quan el més interessant és segurament l'etapa posterior".

El periodista i poeta David Castillo va publicar el 1992 *Bob Dylan* (Edicions 62), un llibre en català a mig camí entre la biografia i l'assaig, l'únic volum de la col·lecció Pere Vergés de biografies dedicat a una personalitat viva. Al pròleg s'hi llegeix: "**Dylan** mai no ha estat excessivament popular a Catalunya ni a la resta de l'Estat espanyol. Reivindicat com a cantant de culte per uns o atrapat a la gàbia dels tòpics per altres, el nord-americà és per a la majoria, encara, el dels seus primers discos, el cantant de folk i de protesta que amb la guitarra interpretava aquells temes que tothom havia cantat en els llocs més diversos i inconfessables".

"Bob Dylan és un continent"

Vint anys més tard, Castillo, que va descobrir **Bob Dylan** amb els seus grans discos dels setanta, *Blood on the Tracks* i *Desire* (Columbia, 1975 i 1976), afirma que no hi ha res millor que les seves col·laboracions amb **The Band** i el reivindica des d'una sensibilitat més propera a **La Banda Trapera del Río** que no pas al **Grup de Folk**. En aquest sentit, considera que els temps han canviat molt en les dues últimes dècades: "D'una banda hi ha hagut noves generacions que l'han descobert des de nous paràmetres, i de l'altra les noves fornades de grups catalans de pop, amb tota aquesta estètica tan austera i maneres artesanals, enllacen encara que sigui inconscientment amb la immediatesa del primer **Dylan**, el del cicle folk. Mai no serà un supervendes, però no hi ha hagut cap altra influència com la seva".

Actualment, l'escena musical viu una revifalla del pop-folk, i **Bob Dylan** és una referència destacada per a artistes com **Manel**, **Mazoni**, **Sanjosex** o **El Petit de Cal Eril**. Segons David Castillo, "el folk actual, en el qual s'enganxen molt les guitarres elèctriques, ve especialment de tot allò. **Manel**, no sé si ho saben, però estan a prop d'aquell **Dylan**. De tota manera, **Dylan** és per fer una tesi doctoral; tot això altre són esternuts, amb tot el meu respecte". Castillo, que ha dedicat cursos i conferències a la música del bard de Minnesota, considera: "**Bob Dylan** és tot un continent. D'entrada sembla inabastable, però el vas escoltant i veus que la seva obra s'organitza en cicles, cadascun de tres o quatre àlbums. Són tots molt interessants, en conjunt són com una gran unió dels estils nord-americans, i de vegades se superposen, com passa en pintura amb l'obra de Picasso. Potser se li dóna una importància extraordinària com a personatge històric, quan ell continua fent discos i gires. Els seus versos et carreguen molt les piles. No sé si són literatura, però són una canya!".

Tornem enrere per tal de reprendre una de les moltes ocasions en què l'ombra dylaniana es projecta sobre la música moderna catalana, i més concretament en la conformació del folk als Països Catalans. **Isidor Marí**, a qui havíem deixat a Eivissa adaptant amb el duet **Isidor i Joan** cançons del folk nord-americà, el 1968 se'n va anar a estudiar a Barcelona, i a la ciutat, a banda de confraternitzar amb alegres integrants del **Grup de Folk** i començar a cantar composicions pròpies, va descobrir discos amb treballs de camp de músiques populars nord-americanes, probablement els que havia fet **Alan Lomax** amb Folkways. "I amb aquells discos vaig constatar que el cant de **Dylan** venia d'allà, aquella veu esquerdada era la mateixa dels grangers i els pagesos nord-americans." **Marí** contempla que la influència de **Bob Dylan** i el folksong en el canvi de percepció de la música tradicional catalana és evident, i en posa un exemple concret: "L'estiu de 1973, a Eivissa, amb **Joan Marí** i **Victorí Planells** vam retrobar-nos i vam decidir fer un bolo amb dues parts. Una seria una mena d'experiment: faríem el mateix que **Dylan** i els americans, agafaríem les cançons tradicionals d'Eivissa i les arranjaríem com cançons actuals, amb guitarres, etc.". Aquella meitat de concert va ser la llavor que va germinar de manera immediata en **Uc**, una formació cabdal en la renovació del repertori tradicional català, un exemple que va ser seguit posteriorment amb la creació de l'emblemàtic grup valencià **Al Tall**, el 1975.

Foto: Arxiu

Els temps encara canvien

El rock en català dels noranta també s'acosta a **Bob Dylan**. **Sopa de Cabra** adapta "I Shall Be Released" al disc *Al·lucinosi* (BMG-Ariola, 1994), amb el títol "Tornaré a ser lliure" i adoptant cadència reggae per a un dels temes que **Dylan** més s'ha autoversionat amb estètiques diferents al llarg de la seva carrera, i que diverses formacions jamaicanes també s'han fet seves. També als noranta i amb la participació de dos dylanòfils, **Jordi Batiste** i **Gerard Quintana**, l'espectacle impulsat per Enderrock al circuit Acústic ACIC, **Els Miralls de Dylan**, va suposar l'acostament més ambiciós de la música catalana a l'obra global del nord-americà, amb dos bons àlbums -*Els Miralls de Dylan* (Música Global, 1998) i *Sense reina ni as* (Música Global, 2000)- i un tercer episodi titulat *Tornarem a ser lliures*.

Al nou segle, l'antic himne dylaniana inspira els dos discos de la reunió del **Grup de Folk**, *Els temps encara estan canviant* (DiscMedi, 2002) i *Els temps encara estan canviant 2* (DiscMedi, 2004). I **Dylan**, que no ha parat de fer discos, continua sent una ombra poderosa, potser ja amb una dimensió ara més individualista que social, per a infinitat d'artistes. El vent dylaniana segueix bufant en les personalitats contestatàries de **Xavier Baró** -que ha versionat recentment "Minstrel Boy"- i **Remigi Palmero**, en els aires llibertaris de **Sisa**, en les perversions que **Pascal Comelade** ha fet de "Knockin' on Heaven's Door" i "Like a Rolling Stone"? Un cas ben especial és el cantautor rocker bredenc **Josep Maria Baule**, que des del 2000 ha publicat àlbums ben sucosos dedicats a adaptar a la seva manera les cançons del cantautor nord-americà. "He fet més d'una setantena

d'adaptacions sobre **Bob Dylan**, en català i castellà, li he dedicat sis discos i ja en preparo el setè, mentre vaig fent la meua pròpia música. Hi ha altra gent que m'ha marcat, però **Dylan** és una meravella, perquè l'escoltes i és tant folk, com pop, blues? Jo intento modestament agafar-ne el sentit de les lletres i dur-les a la nostra terra", assegura aquest músic que es va retratar amb uns col·legues a l'arbre que té al costat de casa, al peu del Montseny, per emular la portada western del *John Wesley Harding*.

La granja de Mazoni

La tramuntana dylaniana del segle XXI bufa també amb força a la Bisbal, a l'elèctrica "La granja de la Paula" ("Maggie's Farm"), adaptada per Jaume Pla amb **Mazoni** al seu àlbum *Si els dits fossin xilòfons* (BankRobber, 2007). "És la meua interpretació del tema. Sempre m'he pres aquesta història de **Dylan** com la d'un tio que se sacrifica perquè està enamorat de la Paula, i això comporta treballar a casa seva, aguantar el seu pare, la seva mare i el seu germà, que el tracten com un gos? La veig com una noia rural fatal", detalla Pla.

Un altre compatriota seu, empordanès i del mateix segell, Carles Sanjosé liderant el projecte **Sanjosex**, també fa públic el seu agraïment per tantes bones cançons al tema "Bob Dylan", que tanca l'àlbum *Al marge d'un camí* (BankRobber, 2010). "No recordo quan vaig començar a escoltar **Dylan**, gairebé diria que el duc a l'ADN. Però quan realment vaig adonar-me de lo bo que arriba a ser va ser quan tenia 14 o 15 anys. Més tard, em va agafar molt fort amb el *Desire*, i he tingut èpoques que he flipat amb el *Blood on the Tracks*, el *Time Out of Mind*, l'*Infidels*? -relata-. La forma narrativa i el blues de les meves cançons són molt dylanians." A la seva composició "Bob Dylan", per cert, figuren uns dels versos més originals que se li han dedicat mai: "La cançó és un homenatge a **Dylan** i als meus pares, està vinculada de manera molt forta amb la meua infantesa. El que dic del *Desire* no és una llicència poètica, el meu pare de jove s'assemblava molt a **Dylan**!:"

Jo juraria que a mi em van fer
amb la música de fons del Desire,
i no sóc l'únic, ja ho sé,
però m'és igual, vull agrair-te
que un dia et posessis a escriure.

El **Bob Dylan** dels anys vuitanta l'ha versionat ben recentment el grup terrassenc **La Sastreria** - "Estel fugaç", adaptació de "Shooting Star" al disc *Fet a mida* (Quimera Records, 2011)-. En aquest nou projecte hi militen els germans Pere i Quim Cardús, que són fills del sociòleg Salvador Cardús, que sempre s'ha manifestat un gran dylaní i no s'està de recomanar al seu blog el clip del cantant de Minnesota a Youtube amb un dels seus clàssics: "Don't Think Twice It's Alright". D'altra banda, també la jove vigatana **Joana Serrat** el reivindica a l'hora de presentar les darreres cançons artesanals, incloses al seu doble àlbum *The Relief Sessions* (autoeditat, 2011).

L'escriptor i pedagog **Joan Soler i Amigó** -adaptador d'un bon grapat de clàssics del folksong nord-americà i representant d'un ofici, el de lletrista, encara poc desenvolupat a casa nostra- va manifestar fa poc en una entrevista al programa de Ràdio 4 Tradicionàrius que perquè una cosa sigui tradicional cal que algú la reculli. Tenint en compte aquesta premissa, avui dia la tradició dylaniana està incomparablement viva.